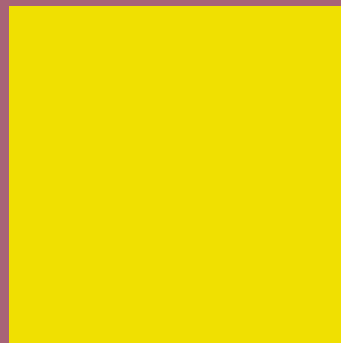

1

DE ONTMOETING MET DE ANDER:
OMGAAN MET DIVERSITEIT

OMGAAN MET DIVERSITEIT

1.1 INLEIDING

1.1.1 DE VIDEO

Figuur 1.1
Het beeldfragment

Het verhaal speelt zich af op een afgelegen Grieks eiland. Hier woont Yiorgos met zijn familie. Op het eiland is er ook een groot vluchtelingenkamp. De eilandgewoners vinden dit moeilijk en zijn op zijn minst argwanend naar de kampbewoners. Plots krijgt Yiorgos' grootvader een hartaanval en er is bloed nodig bis de operatie. Wie zal de familie helpen en bloedgeven? Vrienden, verwanten op de vreendingen?

1.2 VIDEO ALS UITGANGSPUNT

Beantwoord volgende vragen op basis van de video die je hebt gezien.

1. *Wat voor relatie wil de vader van Yiorgos dat zijn zoon heeft met de vluchtelingen?*
  - a. Een vriendschappelijke relatie
  - b. Helemaal geen relatie
  - c. Het maakt hem niet uit of zijn zoon enige relatie heeft met de vluchtelingen
  - d. Ik weet het niet / geen antwoord

2. *Wie riep de mensen op om bloed te gaan geven voor de grootvader van Yiorgos?*
  - a. De landgenoten en medegelovigen van de familie
  - b. Lena, Sotiris, de vader van Yiorgos en twee vrienden met diabetes
  - c. De vluchtelingen met een andere nationaliteit en achtergrond
  - d. Ik weet het niet / geen antwoord

3. *Wie helpt er in het verhaal van de gelijkenis dat de grootvader aanhaalt, de gewonde man?*
  - a. De Samaritaan die beschouwd werd als een vijand
  - b. De priester , een landgenoot
  - c. De Leviet, een landgenoot
  - d. Ik weet het niet / geen antwoord

4. *Volgend citaat van Gregorius Nazianze wordt in de video aangehaald: "alle mensen hebben een goddelijk zegel en in Christus' liefde worden wij allen één." Wat betekent dit citaat?*
- a. We zijn allen één in de liefde van Christus, ongeacht afkomst, geloof of sociale klasse waartoe we behoren.
  - b. We zijn allen één in de liefde van Christus zolang we hetzelfde geloof hebben.
  - c. We zijn allen één in de liefde van Christus zolang we hetzelfde geloof en dezelfde afkomst hebben.
  - d. Ik weet het niet / geen antwoord
5. *Wiens opvattingen over vreemdelingen was er veranderd aan het einde van de video?*
- a. van de vader
  - b. van de grootvader
  - c. van niemand
  - d. Ik weet het niet / geen antwoord

1.2.3 DISCUSSIETHEMA'S

De video die we gezien hebben, gaat over het onderwerp 'de ander ontmoeten'. Discussiethema's en vragen die we zullen aankaarten zijn:

- a. Wie beschouwen we als onze naaste en wie beschouwen we als 'de andere'?
- b. Waarom zien we 'de andere' vaak als angstaanjagend en voelen we ons door hem/haar bedreigd?
- c. Welke antwoorden op bovenstaande vragen vinden we in het Nieuwe Testament?
- d. Welke praktijk en houdingen uit de Orthodoxe traditie kunnen we onthouden en toepassen in ons eigen leven?

1.3 WIJ EN ZIJ

1.3.1 VRAGEN

1. Schrijf de personages op uit het verhaal dat we samen in de video gezien hebben. Welke personages zie jij als dicht bij jou? Welke relatie zouden ze met jou kunnen hebben?

2. Naast mensen die dicht bij ons staan, zijn er andere mensen rondom ons die anders zijn dan ons en waar we bang van zijn. Soms behandelen we hen niet al te vriendelijk. Kan je enkele voorbeelden geven?

1.3.2 RONDOM ONS

De meeste mensen verstaan onder 'naasten' gewoonlijk hun bloedverwanten, landgenoten en geloofsgenoten, lokale mensen en vrienden. Het zijn mensen met wie we dezelfde gevoelens, dezelfde ideeën, dezelfde opvattingen delen en in het algemeen ons dagelijks leven. Omdat we een gemeenschappelijke taal hebben, een gemeenschappelijke religie, een gemeenschappelijk (vader)land, hebben we het gevoel dat ze op ons lijken. We communiceren gemakkelijk met hen en beschouwen we hen niet als een bedreiging. We zijn voor hen niet bang.

In tegenstelling hiermee we beschouwen elke persoon die anders is dan wij als 'de andere'. Het is mogelijk een buitenlander, die onze taal niet spreekt, die niet dezelfde religie, hetzelfde (vader)land en dezelfde cultuur heeft als ons. "Anderen" verschillen van ons in hun ideeën en meningen. Daarom is communiceren met hen moeilijk en vereist het veel inspanning. Vaak hebben we het gevoel dat ze een bedreiging voor ons vormen en beschouwen we hen met argwaan. Zo bewaren we een afstand en zijn we niet in staat om eenheid en harmonieus samenleven met hen op te bouwen.

1.4 UIT HET NIEUWE TESTAMENTV

In het Nieuwe Testament geeft Christus ons criteria en een beeld van hoe we kunnen samenleven met alle mensen ongeacht onze verschillen. Hij laat ons zien hoe de liefde voor iedere mens – zelfs de liefde voor de vijand – vrees en onzekerheid kan overwinnen.

1.4.1 DE GELIJKENIS VAN DE BARMHARTIGE SAMARITAAN (LUCAS 10:25-37)

De Barmhartige Samaritaan

²⁵ Daar trad een wetgeleerde naar voren om Hem op de proef te stellen. Hij zei: 'Meester, wat moet ik doen om het eeuwig leven te verwerven?' ²⁶ Hij sprak tot hem: 'Wat staat er geschreven in de Wet? Wat leest ge daar?' ²⁷ Hij gaf ten antwoord: 'Gij zult de Heer uw God beminnen met geheel uw hart en geheel uw ziel, met al uw krachten en geheel uw verstand; en uw naaste gelijk uzelf.' ²⁸ Jezus zei: 'Uw antwoord is juist, doe dat en ge zult leven.' ²⁹ Maar omdat hij zijn vraag wilde verantwoorden, sprak hij tot Jezus: 'En wie is dan mijn naaste?' ³⁰ Nu nam Jezus weer het woord en zei: 'Eens viel iemand, die op weg was van Jeruzalem naar Jericho, in de handen van rovers. Ze plunderden en mishandelden hem en toen ze aftrokken, lieten ze

hem halfdood liggen. ³¹ Bij toeval kwam er juist een priester langs die weg; hij zag hem wel, maar liep in een boog om hem heen. ³² Zo deed ook een leviet; hij kwam daarlangs, zag hem, maar liep in een boog om hem heen. ³³ Toen kwam een Samaritaan die op reis was, bij hem; hij zag hem en kreeg medelijden; ³⁴ hij trad op hem toe, goot olie en wijn op zijn wonden en verbond ze; daarna tilde hij hem op zijn eigen rijdier, bracht hem naar een herberg en zorgde voor hem. ³⁵ De volgende morgen haalde hij twee denariën tevoorschijn, gaf ze aan de waard en zei: 'Zorg goed voor hem, en wat ge meer mocht besteden, zal ik u bij mijn terugkomst vergoeden.' ³⁶ Wie van deze

drie lijkt u de naaste van de man die in handen van de rovers gevallen is?' ³⁷ Hij antwoordde: 'Die hem barmhartigheid betoond heeft.' En Jezus sprak: 'Ga dan en doet gij evenzo.'

Figuur 1.2
De barmhartige
Samaritaan door Aimé
Morot (1880)
Bron: Marc Baronnet via
Wikimedia Commons:
[https://commons.
wikimedia.org/w/index.
php?curid=7901316](https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=7901316)

1.4.2
ACHTERGRONDIRNFO
OVER DE GELIJKENIS
VAN DE BARMHARTIGE
SAMARITAAN.

Gelijkenis: Jezus onderwees gewoonlijk met gelijkenissen of parabels. Ongeveer een derde van zijn leer bestaat uit zulke gelijkenissen. Dit zijn korte verhalen die Hij zelf heeft gemaakt met een onderwerp uit het dagelijkse leven van de Israëlieten. Zo kon Hij op een levendige manier de waarheden van het Koninkrijk van God onthullen door een vergelijking te maken. Jezus onderwees in gelijkenissen omdat dit de gebruikelijke manier van onderwijzen was onder de rabbijnen. Het is een illustratieve manier van onderwijzen die iedereen kan begrijpen. De gelijkenissen nodigen de luisteraar uit om zichzelf ergens in de plot van het verhaal te herkennen, wakker te worden, na te denken en een persoonlijk standpunt in te nemen. Jezus' gelijkenissen worden terecht omschreven als een "geïllustreerd Evangelie".

Naaste: In de tijd van Christus beschouwden de Israëlieten ouders, broers, familieleden, vrienden, buren, geloofsgenoten en landgenoten als "naasten". Het zijn mensen die dicht bij hen stonden. Aan de andere kant werden de vijanden van hun vaderland, vooral de Romeinen, buitenlanders, de aanhangers van verschillende religies en in het bijzonder de Samaritanen, als "anderen" gezien.

Priesters: Dit waren de nakomelingen van Aäron, de broer van Mozes. Priesters dienden tijdens de dagelijkse ceremonies in de tempel van Salomo in Jeruzalem. Hun belangrijkste taak was het brengen van offers en gebeden om de gelovigen te bevrijden van hun zonden en van boze machten. In de tijd van Jezus waren de priesters naar schatting met een paar duizend. Alleen al in Jeruzalem waren er meer dan 1000 priesters en 250 levieten.

Levieten: Dit waren de nakomelingen van Levi en assistenten van de priesters. Het was hun taak om de tempel van Salomo netjes en schoon te houden. Zowel de priesters als de levieten kenden de goddelijke geboden heel goed en zouden verplicht zijn geweest om voor de gewonde Jood te zorgen, die in ieder geval hun landgenoot was.

Samaritanen: leden van een etnisch-religieuze groep bestaande uit Israëlieten die een huwelijk hadden gesloten met Babyloniërs, Syriërs enz. Hun religie had dezelfde wortels als het Jodendom, maar week ook af van de Joodse traditie. Daarom beschouwden de Israëlieten hen als afgescheurd van hun geloof en niet meer als landgenoten. Hun religieuze centrum was de tempel op de berg Gerizim, die zich boven de stad Sichem bevond. In de tijd van Christus was de kloof tussen hen en de Israëlieten enorm; de twee groepen haatten elkaar diep en daarom vermeden de Israëlieten elke communicatie met hen.

Denarie: (< Latijnse 'Denarius' meervoud 'Denarii'): Een zilveren munt van het Romeinse Rijk, circulerend in de tijd van Christus. Aan de ene kant stond de afbeelding van keizer Tiberius en aan de andere kant de afbeelding van zijn moeder Livia. De twee denariën die de Samaritaan aan de herbergier gaf, waren gelijk aan twee daglonen van een ongeschoolde arbeider.

1.4.3 HISTORISCHE KAART VAN HET LAND VAN JEZUS

Figuur 1.3
Provincie Iudea in de eerste eeuw,
Bron: Andrew c via Wikimedia Commons.
Gelicentieerd onder de Creative Commons-licentie [Naamsvermelding 3.0 Unported](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/). De kaart is niet gewijzigd en kan worden gevonden op https://commons.wikimedia.org/wiki/File:First_century_ludaea_province.gif

1.4.4 OEFENINGEN

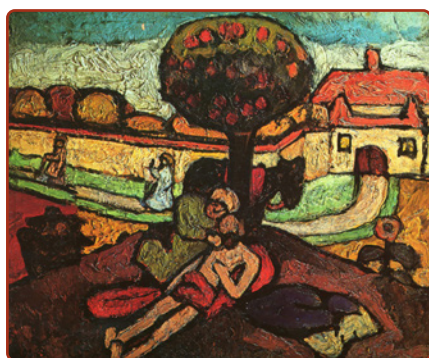
De volgende kunstwerken stellen gebeurtenissen in het verhaal van de barmhartige Samaritaan voor. Bekijk de werken en probeer ze juist te combineren in het verhaal. Kan je de personages uit het verhaal herkennen?

Rembrandt, *de Barmhartige Samaritaan*

Figuur 1.4
Bron: Wikimedia
Commons: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f1/Rembrandt_Harmensz_van_Rijn_033.jpg

Paula Modersohn-Becker, *de Barmhartige Samaritaan*

Figuur 1.5
Bron: Wikimedia
Commons: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Paula_Modersohn-Becker_005.jpg

Vincent Van Gogh, *de Barmhartige Samaritaan*

Figuur 1.6
Bron: Wikimedia
Commons: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vincent_Willem_van_Gogh_022-2.jpg

1.4.5 EEN DIEPERE VERWERKING VAN DE GELIJKENIS VAN DE BARMHARTIGE SAMARITAAN.

Bij een diepere verwerking van de gelijkenis onderzoeken we wat liefde betekent voor de Samaritaan. We onderzoeken overeenkomsten tussen de personages in de gelijkenis en in de video. Tenslotte gaan we naar de diepe kern van de parabel en onderzoeken we de kernvragen hier.

Oefening 1

In de Bijbelse tekst vinden we de volgende woorden die de houding van de Samaritaan naar de gewonde Jood verduidelijken:

kwam – zag – kreeg medelijden - trad op hem toe – verbond de wonden – goot – tilde hem – bracht hem – verzorgde hem – gaf ze – terugkomen – vergoeden

Gebruik zo veel mogelijk van deze woorden om te beschrijven wat naastenliefde betekent voor de Samaritaan.

Oefening 2

Plaats de personages uit de gelijkenis en uit het videoverhaal in een vakje dat volgens jou overeenkomt met hun mening of gedrag.

	Persoon in nood	Iemand die als 'naaste' wordt gezien.	Iemand die als 'andere' wordt gezien, als vreemdeling of vijand.
Gelijkenis van de barmhartige Samaritaan			
Het videoverhaal			

Oefening 3

Jezus Christus beantwoordt met de gelijkenis de oorspronkelijke vraag 'wie is mijn naaste?'. Maar zijn uiteindelijke antwoord is een open vraag die hij teruggeeft aan zijn Luisteraar: 'Wie van deze mensen is het verhaal gedraagt zich als een naaste?' Wat wil Jezus hiermee bereiken? Wat wil Hij dat we begrijpen in onze relaties met de andere mensen?

1.5 SPEURTOCHT NAAR DE DIEPERE BETEKENIS VAN DE TEKST.

Tot nog toe hebben we begrepen dat ....

... ik niet zomaar een voorgeprogrammeerde 'naaste' ben, maar dat ik een 'naaste' wordt door liefde en solidariteit, door verantwoordelijkheid voor de andere op mij te nemen ...

Om het concept van de "vreemdeling" te onderzoeken, moeten we eerst en vooral begrijpen dat het Evangelie een schandaal is. Ik herinner u eraan dat, op een bepaald punt, waar **Christus** de definitie van "naaste" [...] gaf, **hij als de "naaste" de meest ver verwijderde persoon bedoelde** - een persoon van een ander ras en een andere religie - [...] Dit wil zeggen dat het Evangelie om de "naaste" en de "vreemdeling" te omschrijven, net niet de opvatting van de antieke samenleving deelt. Deze laatste bepaalde de 'naaste' als iemand met gemeenschappelijk bloed [afkomst], met een gemeenschappelijke taal en een gemeenschappelijke religie [...] Deze kenmerken zijn bouwstenen van een natie of een ras. Maar ze zijn niet de criteria van de kerk. Bovendien wanneer we nauwkeurig naar de tekst van het Evangelie kijken, zien we - en ik val in herhaling - dat Christus niet zegt wie de naaste en de vijand "is", maar wie de naaste en de vijand "wordt". Beiden "worden", niet door hun afkomst, maar door hun daden: door solidariteit of net omgekeerd, door het ontkennen van liefde.

Uit Th. N. Papathanassiou, *The Rupture with Zero. Shots of political theology*, Athens: Armos, 2015, pp. 152 -153

... en dat (naaste)liefde geen grenzen kent.

Jezus' vraag keert radicaal de vraag van de wetgeleerde - "wie is mijn naaste?" - om. Terwijl de laatste verwijst naar het object van liefde - d.w.z. wie moet worden beschouwd als een naaste - spreekt Jezus over het onderwerp van liefde - d.w.z. wie gedraagt zich als een naaste. De wetgeleerde stelt de vraag vanuit zijn tijd, vanuit een bezorgdheid over de reikwijdte van het concept van de naaste. Hij vraagt dus naar grenzen van de liefde. Jezus toont door zijn gelijkenis dat er geen grenzen zijn aan het concept van de naaste. Er staat geen beperking op het gebod om lief te hebben. Als ieder mens zich een onderwerp van liefde voelt, dan kan hij geen grenzen stellen aan deze liefde. Zijn liefde strekt zich uit tot iedereen, omdat de grenzen van de naaste grenzeloos zijn. Wie alleen zijn vrienden liefheeft, zijn medegelovigen, de zijnen in het algemeen, gedraagt zich als een mens. Maar wie niet door zulke afbakening wordt beperkt, gedraagt zich goddelijk. Hij volgt het model van de God van liefde zoals geopenbaard is in de persoon van Jezus, die de gelijkenis vertelt.

Uit Ioannis D. Karavidopoulos. *Biblical Studies*, Thessaloniki: Pournaras, 1995, p. 335

1.6 DE ANDER ONTMOETEN IN DE ORTHODOX CHRISTELIJKE TRADITIE

Dezelfde richtlijnen die Christus ons gegeven heeft en die onze houding ten opzichte van onze naaste en “de ander” bepalen, vinden we in teksten van de orthodox-christelijke traditie. Deze richtlijnen geven vorm aan een radicaal nieuwe manier van leven met de ‘ander’.

De volgende teksten verwoorden deze criteria uit de orthodox-christelijke traditie duidelijk. Dit zijn:

a) De menselijke natuur en de menselijke noden zijn dezelfde voor ieder daarom is er geen plaats voor discriminatie.

b) Liefde voor God vooronderstelt liefde voor iedere mens.

Oefening 1: begrijpend lezen

Onderscheid in de volgende tekst zinnen die overeenkomen met de bovenstaande criteria. Duid ze aan door ze te onderlijnen of te markeren.

Teksten

Als iemand die moeite heeft om in zijn leven te voorzien bij u aanklopt, weeg de dingen dan niet op een ongelijke manier. Met andere woorden, zeg niet: “Hij is een vriend, hij is van hetzelfde ras, hij heeft mij in het verleden geholpen, terwijl de ander een vreemdeling is, een buitenlander, een persoon die ik niet ken.” Als u ongelijk oordeelt, zult u ook geen genade ontvangen [...] De menselijke natuur is dezelfde; zowel buurman als vreemdeling zijn mens; de noden zijn dezelfde voor beide, en dat geldt ook voor de armoede. Help zowel je broer als de vreemdeling. Keer uw broer niet de rug toe, en maak van de vreemdeling ook een broer. God wil dat je de behoeftigen steunt en geen onderscheid maakt tussen de mensen. Hij wil niet dat je aan iemand van je familie geeft en de vreemdeling verwaarloost; alle mensen behoren tot dezelfde familie, ze zijn allemaal broeders, ze zijn allemaal kinderen van één vader

Uit een tekst van Basilius de Grote, de vierde toespraak over de liefdadigheid

Als we in ons hart een spoor van haat ontdekken tegen wie dan ook die een fout heeft begaan, zijn we volkomen vervreemd van de liefde voor God, aangezien de liefde voor God ons absoluut belet om iemand te haten. Wie Mij liefheeft, zegt de Heer, zal Mijn geboden onderhouden (Johannes 14:13, 23); en “dit is Mijn gebod, dat u elkaar liefhebt” (Johannes 13:12). Dus wie zijn naaste niet liefheeft, houdt zich niet aan het gebod en kan daarom de Heer niet liefhebben. Gezegend is hij die alle mensen gelijkelijk kan liefhebben. Wie God liefheeft, zal beslist ook zijn naaste liefhebben.

Uit een tekst van Maximus de Belijder, vierhonderd hoofdstukken over de liefde 15 – 17, 23

Oefening 2:

Volgens de woorden van Gregorius Nazianze die we in de video hoorden, “hebben alle mensen een goddelijk zegel en in de liefde van Christus worden we allemaal één. Ook behoort alle discriminatie toe aan de oude wereld, degene die wij als christenen achter ons laten. “

Antwoord individueel of werk in kleine groepen: Wat zou jij in je leven veranderen om de “oude wereld” , zoals Gregorius Nazianze het zegt, achter je te laten?

Oefening 3: creatief schrijven

Stel je voor dat de grootvader uit het videoverhaal een bericht stuurt op sociale media aan zijn kleinzoon. Hij is aan het herstellen in het ziekenhuis. Hij wil met zijn bericht de mensen bedanken die zijn leven hebben gered. Wat denk je dat hij in zijn bericht zou schrijven?

1.7 FEEDBACK OVER VRAGENLIJST

Beantwoord volgende vragen na ons klasgesprek. Vergelijk je antwoorden met dezelfde vragenlijst hierboven.

1. *Wat voor relatie wil de vader van Yiorgos dat zijn zoon heeft met de vluchtelingen?*
  - a. Een vriendschappelijke relatie
  - b. Helemaal geen relatie
  - c. Het maakt hem niet uit of zijn zoon enige relatie heeft met de vluchtelingen
  - d. Ik weet het niet / geen antwoord

2. *Wie riep de mensen op om bloed te gaan geven voor de grootvader van Yiorgos?*
  - a. De landgenoten en medegelovigen van de familie
  - b. Lena, Sotiris, de vader van Yiorgos en twee vrienden met diabetes
  - c. De vluchtelingen met een andere nationaliteit en achtergrond
  - d. Ik weet het niet / geen antwoord

3. *Wie helpt er in het verhaal van de gelijkenis dat de grootvader aanhaalt, de gewonde man?*
  - a. De Samaritaan die beschouwd werd als een vijand
  - b. De priester , een landgenoot
  - c. De Leviet, een landgenoot
  - d. Ik weet het niet / geen antwoord

4. *Volgend citaat van Gregorius Nazianze wordt in de video aangehaald: "alle mensen hebben een goddelijk zegel en in Christus' liefde worden wij allen één." Wat betekent dit citaat?*
- a. We zijn allen één in de liefde van Christus, ongeacht afkomst, geloof of sociale klasse waartoe we behoren.
  - b. We zijn allen één in de liefde van Christus zolang we hetzelfde geloof hebben.
  - c. We zijn allen één in de liefde van Christus zolang we hetzelfde geloof en dezelfde afkomst hebben.
  - d. Ik weet het niet / geen antwoord
5. *Wiens opvattingen over vreemdelingen was er veranderd aan het einde van de video?*
- a. van de vader
  - b. van de grootvader
  - c. van niemand
  - d. Ik weet het niet / geen antwoord

1.8 AANVULLENDE OPDRACHTEN: MATERIAAL OM HET THEMA DIEPER TE BESPREKEN

Figuur 1.7
Rossano Evangelies
Goede Samaritaan snede
Bron: Wikimedia
Commons: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:RossanoGospelsFolio007vGoodSamaritan.jpg>

Mijn grootmoeder Rousa

We hadden honger en wilden eten. Meteen, zonder uitstel. We stonden op en waren aan het feesten, we schreeuwden en lachten, toen plotseling mijn grootmoeder weer binnenkwam. We vielen plots stil. Bij de hand hield ze twee bange kinderen. Glimlachend en vriendelijk gebaarde ze ons te gaan zitten. De kinderen huilden en konden geen woord uitbrengen. "Schuif eens wat dichterbij.", zei ze. "Vanavond zijn er nog twee extra vrienden: Ahmet en Fatme. We gaan samen eten en verhalen vertellen. Ahmet en Fatme wonen in Gurculadika. Vandaag zijn ze naar Kozani gekomen. Ze hebben de hele dag niet gegeten." Isaak en Klio, Griekse vluchtelingen uit Klein-Azië, afstammelingen van de Ioniërs. Fatme en Ahmet uit Portorazi, kinderen van de antichrist. En de rest van ons, lokaal uit Kozani. Allemaal aan dezelfde tafel. We waren stomverbaasd. Onze ogen stonden wijd open. De vluchtelingen, de Turken en wij, we beefden allemaal. We gingen zitten, niet zozeer omdat onze grootmoeder dat zei, maar vooral omdat onze knieën het begaven van het beven. En ondanks onze honger kregen we geen hap binnen. Het was haar gelukt om ons aan dezelfde tafel te laten zitten. De ontwortelden uit hun oude thuislanden, de vijanden van de natie die ons vierhonderd jaar lang had onderdrukt, en wij, de slaven van gisteren en de meesters van vandaag.

Uit M. Papakonstantinou, *My grandmother Rousa*, Athens: Estia, 1997, pp.38-39

Interview met de Oecumenische Patriarch Bartholomeos

Vraag: Op welke basis kunnen we elkaar beschouwen als broeders en waarom is het belangrijk om onszelf zo te zien voor het welzijn van de mensheid?

Antwoord: De Christenen van de allereerste kerk noemden elkaar "broeders". Dit spiritueel en Christelijk broederschap is dieper dan biologische verwantschap. Voor Christenen zijn broeders echter niet alleen de leden van de kerk, maar alle mensen. Het Woord van God heeft het mens-zijn aangenomen en dat verenigt alles. Omdat alle mensen door God zijn geschapen, zijn ze allemaal opgenomen in het heilsplan. De liefde van de gelovige kent geen grenzen en barrières. In feite omvat het de hele schepping. Het is "de vlam van het hart voor de hele schepping" (Isaac de Syriër). Broederliefde is altijd onvergelijkbaar. Het is geen abstract gevoel van sympathie voor de mensheid, dat meestal de naaste negeert. De dimensie van persoonlijke gemeenschap (communie) en broederschap onderscheidt christelijke liefde van abstract humanisme

Uit de Oecumenische Patriarch Bartholomeos, "Abandon indifference and cynicism", een interview met commentaar op de pauselijke encycliek Fratelli tutti, 23.10.2020)

1.9 VERKLARENDE WOORDENLIJST

Verduidelijking van theologische terminologie en informatie over de historische personen en plaatsen in het boek.

Klein-Azië: het schiereiland Anatolië in het huidige Turkije. Het was een kruispunt van culturen en een ontmoetingspunt van migrerende stammen en volkeren die van Oost naar West trokken en omgekeerd. Het Hellenisme bloeide daar van ongeveer 1200 v Chr. tot 1922 met de verdrijving van Griekse christenen

Basil de Grote: een van de grote Vaders van de Christelijke kerk en een van de drie hiërarchen. Hij werd geboren in 330 in Caesarea, Cappadocië in Klein-Azië. Hij studeerde retoriek, filosofie, astronomie, meetkunde, geneeskunde en natuurkunde in Athene. Hij leefde vijf jaar als asceet in de woestijn van de Pontus, totdat hij bisschop van Caesarea werd. Als bisschop richtte hij een aantal instellingen op voor de zorg voor armen en zieken. Gedurende zijn korte leven heeft hij gestreden voor de eenheid van de Christelijke kerk. Zijn werken zijn onderverdeeld in dogmatische, anti-ketterse, ascetische, praktische preken en brieven. Hij stierf op 1 januari 379 op 49-jarige leeftijd en werd met grote eer begraven. Zijn nagedachtenis wordt op 1 januari gevierd door de Orthodoxe Kerk en op 2 januari door Katholieken.

Bloedbroeder: iemand die een broeder-vriend wordt door een ritueel van verbroedering. Op deze manier worden individuen of groepen personen die geen bloedverwantschap hebben, ritueel verenigd in familie verbanden en beloven ze wederzijdse liefde en bescherming. Dit gebruik was tamelijk wijdverbreid in het oostelijke Middellandse Zeegebied.

Diabetes: een chronische ziekte die wordt gekenmerkt door een constant hoge bloedsuikerspiegel

Oecumenisch patriarch: In de orthodoxe kerk wordt de patriarch van Constantinopel de oecumenisch patriarch genoemd. De titel Oecumenisch ("Universalis") werd vroeger ook toegeschreven aan de paus van Rome, maar werd al snel de exclusieve titel van de aartsbisschop en patriarch van Constantinopel, de hoofdstad van de Oost-Romeinse staat (Byzantijnse rijk). De oecumenische patriarch is de eerste ondergelijken ("primus inter pares") van alle bisschoppen van de orthodoxe kerk en zit de bisschoppensynode voor.

Gregorius Nazianze: ook wel bekend als Gregorius de Theoloog. Hij wordt beschouwd als een belangrijk persoon van de kerk en een van de drie hiërarchen. Hij werd in 329 geboren in Arianzus, nabij Nazianzus in Cappadocië. Hij werd tot bisschop gewijd en tot oecumenisch patriarch uitgeroepen. Zijn rijke literaire werk is onderverdeeld in preken, brieven en gedichten. Hij stierf op 25 januari 390, op 61-jarige leeftijd. Zijn nagedachtenis in Oost en West wordt gevierd op 25 januari.

Herberg: Een soort hotel in vroegere tijden; een plaats die tegen betaling accommodatie en voedsel aanbood voor reizigers en hun dieren.

Ioniërs: De Ioniërs waren een van de vier oude Griekse stammen en vestigden zich voornamelijk in Attica, de Egeïsche eilanden en Klein-Azië, in de regio genaamd Ionië. Volgens de mythologie waren de Ioniërs en de rest van de Griekse stammen afstammelingen van Deucalion en Pyrrha wiens zoon, Hellen, beschouwd werd als de stamvader van de Griekse (Helleense) stammen. Van de naam Ionia noemden de Turken de Grieken "Yunan" en Griekenland "Yunanistan", aangezien de Ioniërs de eerste stam waren die ze ontmoetten toen ze naar het gebied kwamen.

Jericho: een stad in Judea, 27 km ten noordoosten van Jeruzalem. De weg van Jericho naar Jeruzalem liep op veel plaatsen door woestijn met verschillende afgronden en steile kliffen. Rovers zochten vaak hun toevlucht op zulke plaatsen en gebruikten ze als hun bolwerken. Pelgrims die van Galilea naar Jeruzalem reisden om Pesach te vieren, maakten vaak een laatste stop in Jericho.

Kozani: een stad in West-Macedonië in Noord-Griekenland die bloeide in de 18e eeuw. Kozani heeft nog veel herenhuizen uit die tijd, die een toeristische trekpleister vormen.

Maximus de Belijder: werd geboren in Constantinopel in 580 en ontving een opmerkelijke filosofische en theologische opleiding. Hij was een hooggeplaatste regeringsleider en werd later monnik. Als monnik was hij een centrale figuur in het verzet tegen de ketterijen van zijn tijd. Hij werd verbannen en gemarteld vanwege zijn opvattingen, maar toch belijdde hij (bleef hij trouw aan) de orthodoxie. Hij stierf in 662. De kerk herdenkt hem op 21 januari

Olijfolie: dit bekende product van het persen van olijven was het hoofdvoedsel van de volkeren van de oostelijke Middellandse Zee. Tegelijkertijd vergemakkelijkt het, dankzij de heilzame ingrediënten, een snellere genezing van wonden, waardoor ze zacht en vochtig blijven en pijn wordt voorkomen. Hippocrates, de Griekse arts uit de 4e eeuw v. Chr., beveelt in zijn werk "over zweren" aan "gaas in tweeën gevouwen en bevochtigd met wijn, met daaroverheen schone wol gedrenkt in olijfolie" voor de behandeling van wonden.

Wijn: een product dat in de tijd van Christus dagelijks werd gebruikt door de volkeren van de Middellandse Zee en het Midden-Oosten. Naast consumptie om van te genieten, werd het vanwege zijn alcoholgehalte ook gebruikt voor sterilisatie en zuivering.

1.10 TRANSCRIPT EN DIALOGEN VAN DE VIDEO

Personages

Yiorgos: 13 jarige tiener

Maria: de moeder van Yiorgos

Apostolos: de vader van Yiorgos

Grootvader: de opa van Yiorgos en vader van Apostolos

Arts

Vluchtelingenjongeren

SCENE 1

Op een bekend eiland nabij de Griekse grens ervaart de familie - die we al kennen uit een vorige aflevering - moeilijkheden die worden veroorzaakt door de aanwezigheid van honderden vluchtelingen in de lokale gemeenschap. Deze vluchtelingen zijn op het eiland aangekomen en ze leven in geïmproviseerde kampen. De zoon van het gezin, de dertienjarige Yiorgos, zit aan een tafel en maakt zijn huiswerk. Zijn vader kijkt in de woonkamer naar het tv-journaal. Zijn moeder maakt het eten klaar. De deur tussen de twee kamers staat open. We zien Yiorgos op de voorgrond terwijl zijn vader op de achtergrond tv kijkt.

VADER (bijna roepend): Hé, kijk wat hier aan de hand is! Keer op keer landen boten met vluchtelingen en immigranten op ons eiland. Waar zal het allemaal eindigen? Kunnen ze nergens anders heen? Binnenkort zullen we geen Grieks meer horen in de straten.

MOEDER: Kalmeer eens wat, Apostolos, Yiorgos is aan het lezen.

VADER: Wat zeg je, Maria? Zie je niet dat we een heel ernstig probleem hebben met al die buitenlanders? Ze zijn anders dan wij, we hebben niets gemeen.

Wat Yiorgos betreft, ik weet dat hij vrienden heeft gemaakt met kinderen uit het vluchtelingenkamp. Tijd om hier een einde aan te maken, jongen, hoor je me?

YIORGOS (Luistert. Blijft schuldig zwijgen. Hij fluistert zwakjes): Ja, pa.

De telefoon gaat en onderbreekt het gesprek. De moeder neemt op. Het is duidelijk dat het slecht nieuws is. Yiorgos luistert angstig naar het gesprek tussen zijn ouders.

MOEDER: Apostolos, kom gauw. Er is iets met je vader gebeurd. Hij ligt in het ziekenhuis.

VADER (praat over de telefoon): Ja, ik begrijp het. We zullen er zijn ... we zullen doen wat we kunnen.

MOEDER (met duidelijke bezorgdheid): Wat is er gebeurd?

VADER: Mijn vader heeft een hartaanval gehad. Hij moet onmiddellijk geopereerd worden en ze hebben ons nodig om bloed te geven voor de operatie. Laten we naar het ziekenhuis gaan.

MOEDER: Yiorgos, we vertrekken naar het ziekenhuis. Blijf hier. Ah, God help ons! ...

SCENE 2

Yiorgos is alleen thuis. Zijn telefoon gaat. Op het scherm van de gsm verschijnen zijn vrienden uit het vluchtelingenkamp, twee jongens en een meisje, vrolijk kijkend ...

JONGEREN: Hé, waar ben je, Yiorgos? Wat is er gebeurd? Kom je vandaag?

YIORGOS (verdrietig): Sorry, jongens, ik kan vandaag niet komen. Mijn grootvader heeft een hartaanval gehad en moet geopereerd worden. Het moet ernstig zijn. Ik heb gehoord dat het ziekenhuis ons vroeg om bloed te geven voor de operatie.

Ik ben erg bang, jongens. (Hij barst in tranen uit)

SCENE 3

Enkele uren later gaan vader en moeder naar de bloeddonatie-afdeling van het ziekenhuis. Ze praten met elkaar.

MOEDER: *Wat bedoel je met "je hebt het aan iedereen verteld en er kwamen maar twee mensen"?*

VADER: *Ik heb iedereen gebeld en gezegd dat we bloed nodig hebben, maar uiteindelijk kwamen alleen Sotiris en Lena.*

MOEDER: *En de rest?*

VADER: *De anderen konden niet.*

MOEDER: *Dus twee eenheden bloed van hen en twee van ons, vier. En hoeveel hebben we nodig?*

VADER: *Minstens acht. Misschien tien.*

MOEDER: *Lieve God, wat zullen we doen?*

Ze bereiken de bloeddonatie-afdeling en zien een lange rij vluchtelingen wachten.

VADER: *Kijk nou, het is verschrikkelijk. Ze komen hier met duizenden en ze vullen ook onze ziekenhuizen.*

De afdeling betredend ...

VADER: *We kwamen om bloed te geven voor mijn vader.*

ARTS: *Maakt u zich geen zorgen, meneer Apostolos. Er zijn al vijftig eenheden bloed beschikbaar voor uw vader.*

VADER: *Houdt u ons voor de gek, dokter? Waar kwamen die vijftig bloedgevers vandaan?*

ARTS: *Ik weet niet waar ze vandaan kwamen, maar daar staan ze geduldig te wachten om bloed te geven voor uw vader.*

De dokter wijst naar de wachtende vluchtelingen en Apostolos wordt sprakeloos achtergelaten, zijn ogen wijd open van verbazing.

SCENE 4

Enkele dagen later. In de ziekenhuiskamer. De grootvader van Yiorgos herstelt na de operatie. Naast hem staan Yiorgos met zijn vader en moeder.

De twee mannen zijn met elkaar in gesprek.

VADER: *Godzijdank, vader, alles is goed verlopen.*

GROOTVADER: *Ja, mijn zoon. Ik voel me al beter. Wat ik echter niet begrijp, is hoe al die vreemde mensen bloed voor mij kwamen doneren.*

VADER: *Het is echt vreemd, maar ik kom er wel achter. Hoe dan ook, ik denk dat ze ons hadden moeten vragen of we bloed van die mensen wilden ontvangen.*

GROOTVADER: *Als die mensen er niet waren geweest, zouden we hier nu niet zo staan praten. Ik weet niet waarom, maar sinds gisteren, toen ik over het bloed hoorde, zit de parabel van de barmhartige Samaritaan in mijn hoofd. Weet je nog? Een Jood wordt beroofd en geslagen. En terwijl hij daar ligt te bloeden, komt een Joodse priester voorbij, maar hij schenkt geen aandacht aan de gewonde man. Dan passeert een joodse leviet, die hem ook negeert. Eindelijk komt er een Samaritaan langs, een man uit een gemeenschap die de Joden vroeger haatten, en hij heeft medelijden met het slachtoffer. Hij maakt zijn wonden schoon en neemt hem mee naar een herberg voor betere zorg. Zie je? Een man die als een vijand wordt beschouwd, helpt hem, terwijl zijn volksgenoten en gelovigen hem laten liggen. Ik vraag me af wie hier de vriend en wie de vijand is? Wie is "de naaste", zoals het evangelie zegt?*

VADER: *Het lijkt mij dat u bang was dat u zou sterven en dat u zich nu tot de religie heeft gewend. Maar ik vraag me af, is het bloed dat ze u gaven veilig? Die mensen zitten vol ziektes.*

GROOTVADER: *We zijn tegenwoordig bang voor onze eigen schaduw, Apostolos! Deze mensen zijn hier nu meer dan een jaar. Het zijn onze medemensen. En ze zijn onze medeburgers geworden. Ze hebben het zeker in mijn geval laten zien, vind je niet?*

VADER: *Ik herken u niet, vader. Hebben we niet gezegd dat al deze mensen een bedreiging vormen en dat ze terug naar hun eigen land moeten gaan?*

GROOTVADER: *Laten we het even rusten, Apostolos. We zitten al zoveel jaren bij het verkeerde eind. Nu hebben we ze leren kennen in ons gemeenschappelijk vaderland: dat van menselijkheid en liefde.*

De vader en moeder van Yiorgos vertrekken. Yiorgos blijft op de afdeling om zijn grootvader gezelschap te houden. De camera zoomt in ... Grootvader leest een boek in het ziekenhuisbed (misschien wel de Bijbel) en Yiorgos zit naast hem.

YIORGOS: *Opa, mag ik u iets vragen?*

GROOTVADER: *Ja, natuurlijk. Doe maar...*

YIORGOS: *Wat betekent "bloedbroeders zijn"?*

GROOTVADER: *"Bloedbroeders" zijn degenen die hun bloed hebben verenigd.*

YIORGOS: *Hun bloed? Jakkie!*

GROOTVADER: *Ja, en dus, hoewel ze niet uit dezelfde ouders zijn geboren, behandelen ze elkaar alsof ze echte broers zijn.*

YIORGOS: *En hoe verenigen ze hun bloed?*

GROOTVADER: *Ze snijden een snee in de huid van hun handen met een mes en voegen hun wonden samen. Dit is hoe hun bloed wordt gemengd en dit is iets dat hen voor altijd verenigt. Leuk idee, hè?*

korte stilte

YIORGOS: *Betekent dat, opa, dat u, nu u het bloed van de vluchtelingen in u heeft, een bloedbroeder met hen bent?*

GROOTVADER (met een verbaasde glimlach): *Hm, daar had ik niet aan gedacht, maar hm ... nou ... ik veronderstel dat je het zou kunnen zeggen ... eigenlijk, waarom niet?*

Nog een moment stilte, grootvader en Yiorgos kijken elkaar aan

GROOTVADER: *Weet je iets, mijn jongen? Enige tijd geleden bladerde ik door je schoolboek over religie en las ik iets van St. Gregorius de Theoloog. Hij zei dat alle mensen een goddelijk zegel hebben en dat wij allemaal, in de liefde van Christus, één worden. Hij zei ook dat alle discriminatie tot de oude wereld behoort, de wereld die christenen hebben achtergelaten. Toen ik het las, vond ik het helemaal niet leuk. Ik sloot het boek, en ik was een beetje boos. Ik kon me niet voorstellen hoe diep ik verbonden was met deze oude wereld ...*

YIORGOS: *Weet u wat ik denk, opa? Na wat er is gebeurd, is het goed dat ik u en niet papa heb gevraagd wat het betekent om 'bloedbroeders' te zijn. Ik ben bang dat papa met me zou spotten.*

GROOTVADER: *(lachend) Ik denk dat je gelijk hebt. Je vader heeft wat meer tijd nodig om zulke vragen nuchter te kunnen beantwoorden. Laten we hem de tijd geven, niet? Wat denk je ervan?*

YIORGOS: *(speels lachend) Ja ... natuurlijk ... Laten we wachten tot hij volwassen wordt!*

De scène wordt afgesloten met grootvader en kleinzoon die samen hartelijk lachen om hun grapje.

1.11 BIBLIOGRAFIE EN REFERENTIES

In deze lijst zijn ook de referenties opgenomen die gebruikt werden bij de voorbereiding van dit project. Referenties naar kunst en muziek zijn een meerwaarde die de leerlingen kunnen stimuleren tot een actieve lesdeelname.

1.11.1 Boeken

The Holy Bible, *Old and New Testament*, translated from the original texts, Athens: Hellenic Bible Society, 1997 [Η Αγία Γραφή, Παλαιά και Καινή Διαθήκη, Μετάφραση από τα πρωτότυπα κείμενα, Αθήνα: Ελληνική Βιβλική Εταιρεία, 1997]

Anastasios (Yannoulatos), Archbishop of Tirana, *God manifested in flesh*, Athens: Maistros, 2006 [Αναστάσιος Γιαννουλάτος, Αρχιεπίσκοπος Τιράνων, Θεός εφανερώθη εν σαρκί, Αθήνα: Μαΐστρος, 2006].

Anastasios (Yannoulatos), Archbishop of Tirana: *Co-existence: Peace, Nature, Poverty, Terrorism, Values*. Athens: Armos, 2015 [Αναστάσιος Γιαννουλάτος, Αρχιεπίσκοπος Τιράνων, Συνύπαρξη: Ειρήνη, φύση, φτώχεια, τρομοκρατία, αξίες, Αθήνα: Αρμός, 2015]

Bartholomew, the Ecumenical Patriarch, "Abandon indifference and cynicism", interview commenting the Papal Encyclical *Fratelli tutti*, 23.10.2020) [Βαρθολομαίος (Οικουμενικός Πατριάρχης): "Εγκαταλείψτε την αδιαφορία και τον κυνισμό", συνέντευξη σχολιάζοντας την Παπική Εγκύκλιο *Fratelli tutti*]. Retrieved in October 23, 2020 from <https://fanarion.blogspot.com/2020/10/fratelli-tutti.html>

Basil the Great, On charity, oration d, PG 32, 1160D-1161A. [Βασίλειος ο Μέγας. Περί ελεημοσύνης λόγος δ', PG 32, 1160D-1161A.]

Anthony Bloom (Metropolitan of Sourozh), *God and Man*, London: Darton, Longman & Todd, 2004 [Bloom, Anthony, Προσευχή και Αγιότητα. Μτφρ. Β. Αργυριάδης, Αθήνα: Εν πλω, 2011].

Ignatius (Georgakopoulos), Metropolitan of Demetrias, "When St. Nicholas asked Kosmas to open the church for the refugees", Newspaper "Demokratia", Nov. 7, 2015, retrieved on November 13, 2020 from <https://bit.ly/3s5QRVY>

Karuscinski, Ryszard, *Ten inny*, Krakow; Wydawnicto Znak, 2006 [Καπισίνσκι, Ρ., Ο Άλλος, Αθήνα: Μεταίχμιο, 2011]

Karavidopoulos, I., *Introduction to the New Testament*, Thessaloniki: Pournaras, 1991 [Καραβιδόπουλος, Ιω. (1991). Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς, 1991].

Karavidopoulos, I., *Bible Studies*, Thessaloniki: Pournaras, 1995 [Καραβιδόπουλος, Ιω. Βιβλικές Μελέτες, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς, 1995]

Maximus the Confessor, "Four hundred texts on love", in *The Philokalia: The Complete Text*, edited by G. E. H. Palmer, Philip Sherrard & Kallistos Ware, London: Faber & Faber, 1983-1995 [Μάξιμος Ομολογητής, "Πρώτη εκατοντάδα κεφαλαίων περί αγάπης" στο Φιλοκαλία των ιερών Νηπτικίων, μτφρ. Α. Γαλίτης, τόμ. Β', Θεσσαλονίκη: Το περιβόλι της Παναγίας, 1991].

Nikolaos, Metropolitan of Mesogea & Lavreotiki, "From the daily to the Godly". Athens: En plo, 2008, [Νικόλαος, Μητροπολίτης Μεσογαίας και Λαυρεωτικής. Από το καθ' ημέραν στο καθ' ομοίωσιν, Αθήνα: Εν πλω, 2008]

Papakonstantinou, M., *My grandmother Rousa*, Athens: Estia, 1997 [Παπακωνσταντίνου, Μ., Η γιαγιά μου η Ρούσα, Αθήνα: Εστία, 1997].

Papathanassiou, Athanassios, *My God, a foreigner. Texts on a truth "down on the street"*, Athens: En plo, 20085 [Παπαθανασίου, Αθανάσιος, Ο Θεός μου ο αλλοδαπός. Κείμενα για μια αλήθεια που είναι "του δρόμου", Αθήνα: Εν πλω, 20085].

Papathanassiou, Ath. – Koukounaras Liangis M. *Lessons of Christian Ethics for C Class of Ecclesiastic Lyceum*, Athens: Ministry of Education, 2020 [Παπαθανασίου, Αθ. – Κουκουνάρας Λιάγκης Μ. (2020). Θέματα Χριστιανικής Ηθικής, Γ' Εκκλησιαστικού Λυκείου, Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ., 2020].

Papathanassiou, Ath. N., *The rupture with zero. Shots of political theology*, Athens: Armos, 2015 [Παπαθανασίου, Αθ. Ν., Η ρήξη με το μηδέν. Σφηνάκια πολιτικής θεολογίας, Αθήνα: Αρμός, 2015].

Ramfos, St. *Jesus' secret*, Athens: Armos, 2006 [Ράμφος, Στ., Το Μυστικό του Ιησού, Αθήνα: Αρμός, 2006].

1.11.2 Kunst en kortfilms

Vincent van Gogh, De barmhartige Samaritaan, 1889

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vincent_Willem_van_Gogh_022-2.jpg

Paula Modersohn-Becker, De barmhartige Samaritaan,

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Paula_Modersohn-Becker_005.jpg

Rembrandt, De barmhartige Samaritaan, 1638

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f1/Rembrandt_Harmensz._van_Rijn_033.jpg

Aimé Morot, De barmhartige Samaritaan, 1880,

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=7901316>

De barmhartige Samaritaan, detail uit Codex Purpureus Rossanensis fol-7v <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4d/RossanoGospelsFolio007vGoodSamaritan.jpg>

New Order, "Be a rebel" (tekst/muziek: New Order):

https://www.youtube.com/watch?v=f6E6ugW7TOo&ab_channel=neworder

Provincie Iudea in de eerste eeuw, opgehaald van

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:First_century_ludaea_province.gif

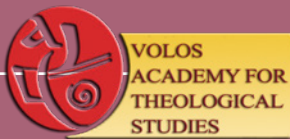
Kortfilms

Jaffar: https://youtu.be/OWe_omalyE0

My Brother: <https://www.youtube.com/watch?v=kJ01lGOqnVc>

Pet Shop: <https://www.youtube.com/watch?v=cRhbtOjAv0c>

Links for works of art retrieved on Nov. 13, 2020.

Apostolos Barlos, MTh (Aristoteles Universiteit van Thessaloniki, Griekenland). Voormalig godsdienstleerkracht en onderwijsadviseur voor middelbaar onderwijs, instructeur levenslang leren, auteur van leerboeken voor godsdienstonderwijs op secundair niveau, medewerker voor Religieus Onderwijs in Volos Academie voor Theologische Studies.

Christos Fradellos, Mth (Kapodistrisch en nationale Universiteit van Athene - Griekenland, Neapolis Universiteit van Paphos - Cyprus), godsdienstleerkracht., auteur van het boek *Islamic Orders in the Ottoman Crete*, medewerker voor Religieus Onderwijs in Volos Academie voor Theologische Studies.

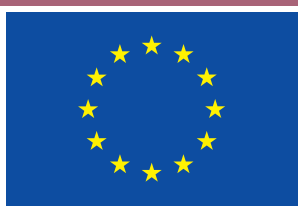

Vaso Gogou, BA in theologie en geschiedenis (Universiteit van Athene, Griekenland). Voormalig godsdienstleerkracht, leerkracht cultuur en esthetiek, instructeur levenslang leren, auteur van leerboeken voor godsdienstonderwijs op secundair niveau, medewerker voor Religieus Onderwijs in Volos Academie voor Theologische Studies.

Maria Anna Tsintsifa, Master in Intercultureel Onderwijs (Vrije Universiteit, Berlijn, Duitsland), Master in Speciaal Onderwijs (Frederick University, Cyprus). Leerkracht Griekse Literatuur, medewerker voor Religieus Onderwijs in Volos Academie voor Theologische Studies.

Nikolaos Tsirevelos. PhD (Aristoteles Universiteit van Thessaloniki, Griekenland). godsdienstleerkracht, hoogleraar godsdienstonderwijs en godsdienstwetenschappen (afdeling Primair Onderwijs, Universiteit van Thessalië, Volos), gastdocent christelijk onderwijs (afdeling Theologie en Cultuur, "Logos" Universiteit, Tirana, Albanië), medewerker voor Religieus Onderwijs in Volos Academie voor Theologische Studies.

Dit boek is gefinancierd door het Fonds voor interne veiligheid - Politie van de Europese Unie.

